

Národohospodářský zisk. V aktu směny získávají obě strany. Vznik peněz ze zboží. Tlak a sání v národohospodářském procesu. Vzájemnost v národohospodářském procesu. Úrok - vzniká zřeknutím se vzájemnosti při půjčování, které je opětným půjčováním řádně opláceno. Metodicky: národohospodářský proces uchopit v obrazech. Pociťované zkušenosti. „Samočinná soudnost“ a „objektivní smysl pro pospolitosť“ prostřednictvím asociací. Tento smysl se nachází nad osobními zájmy. Objektivní nesobeckost místo subjektivní morálky. Hospodářský život mezi životem právním a duchovním.

Rudolf Steiner

Dornach, 2. srpna 1922

Nuže, je nutné, abychom zde dnes hovořili o něčem, co bylo včera již některým naznačeno. Je to poměr mezi národohospodářskou prací a tím, co je základem, když je příroda zpracováním přeměňována v národohospodářský hodnotový objekt. Pak dochází v dalším průběhu k tomu, že ona organizovaná neboli členěná práce je v určitém smyslu zachycována kapitálem, který se pak emancipuje a plně přechází - abych tak řekl - do svobodné duchovnosti. Čili z toho můžete poznat, že, v práci nemáme nic z bezprostřední národohospodářské hodnoty - to jsme si už rozebírali - zato však máme v práci to, co národohospodářskou hodnotu uvádí do pohybu. Přírodní produkt jako takový se do národohospodářské cirkulace dostává tím, že je zpracováván. A zpracování, které mu dává hodnotu, je vlastně příčinou, proč se zprvu, alespoň v rámci určité oblasti, národohospodářský hodnotový objekt pohybuje. Později je to pak onen v kapitálu působící lidský duch, co v tomto pohybu pokračuje. Nejprve máme co dělat s pohybem; neboť jakmile se dostaneme do sféry kapitálu, máme co dělat s pohybem vyvolaným kapitálem obchodním, pak půjčováním kapitálem a pak vlastním produkčním kapitálem - kapitálem průmyslovým.

Když teď hovoříme o tomto pohybu, musíme si především uvědomit, že tu musí být něco, co hodnoty přivádí do národohospodářské cirkulace. A abychom se v tom zorientovali, musíme se dnes zabývat jednou - abych tak řekl - choulostivou národohospodářskou otázkou, kterou nelze bez dalšího pochopit, jestliže se nepokusíme to, co se o tom dá říci, zas a znova vyhledávat v národohospodářské zkušenosti a tyto věci do jisté míry verifikovat.

Nejprve připadá v úvahu to, čemu můžeme říkat národohospodářský zisk. Avšak otázka zisku je otázkou mimořádně obtížnou. Neboť podívejte, dejme tomu, že se odehraje nějaká koupě. Člověk A nakoupí u člověka B. Nuže, laicky se pojem zisku aplikuje obvykle jen a pouze na prodávajícího. Prodávající že má zisk. Pak tu ale máme pouhou směnu mezi tím, co dává kupující, a tím, co dává prodávající. V žádném případě však, pokud tu věc přesně promyslíte, nemůžete říci, že při koupi nebo i při směně má zisk pouze prodávající; neboť kdyby měl zisk pouze prodávající v národohospodářské souvislosti, pak by kupující musel vždycky přijít zkrátka, pokud by probíhala jen

prostá směna. Kupující by vždycky musel přijít zkrátka. To ale musíte od začátku uznat, že tomu tak nemůže být. Jinak bychom u každé koupě měli co dělat s poškozením kupujícího; tak tomu však zcela zjevně není. Neboť my víme, že ten, kdo kupuje, chce naprosto kupovat výhodně, nikoli nevýhodně. V každém případě. Čili i kupující může koupit tak, že i on bude mít zisk. Máme tu tedy onen pozoruhodný jev, že dva směňují a každý musí mít - alespoň při normálních koupích a prodeích - vlastně zisk. Dávat na to pozor v praktickém národohospodářství je mnohem důležitější, než si člověk obvykle myslí.

Předpokládejme tedy, že něco, lhostejno co, prodám a dostanu za to peníze; pak tím, že dám své zboží a dostanu za ně peníze, musím získat. Peněz si musím cenit víc než zboží. Kupující si musí cenit více zboží než peněz. Takže při vzájemné výměně dochází k tomu, že to vyměněné, jak to, co dávám, tak i to, co dostávám, získává na hodnotě. Čili pouhou výměnou získává to, co se vyměňuje, na hodnotě, jak na jedné, tak i na druhé straně. Nuže, jak je to vlastně možné?

To je možné jedině tím, že když něco prodám a dostanu za to peníze, mi tyto peníze poskytují možnost, abych za ně získal více než ten, kdo mi ty peníze dává; a ten druhý, který zboží dostává, musí s tímto zbožím získat víc, než s ním můžu získat já. Je tedy zřejmé, že oba - kupující i prodávající - musíme stát v jiné národohospodářské souvislosti. K tomuto vyššímu ohodnocení může dojít teprve tím, co spočívá za prodejem a koupí. Já tedy, prodávám-li, musím stát v takové národohospodářské souvislosti, že na základě této souvislosti mají u mě ony peníze vyšší hodnotu než u druhého a u něj má zboží vyšší hodnotu než u mě na základě národohospodářské souvislosti.

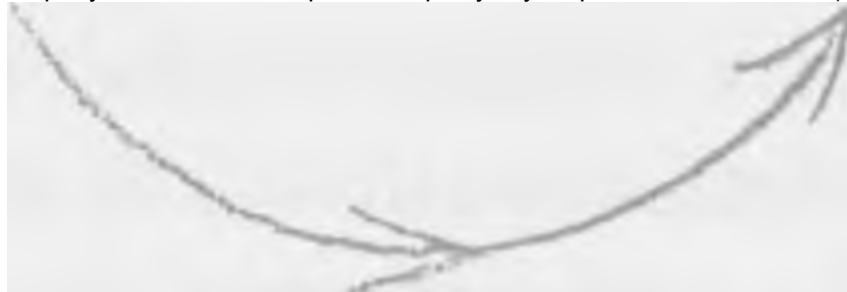
Z toho vám však bude zřejmé, že v národním hospodářství nemůže záležet pouze na tom, jestli se vůbec kupuje nebo prodává, nýbrž záleží na tom, v jaké národohospodářské souvislosti se kupující a prodávající nacházejí. Když se tedy na věci podrobněji podíváme, jsme vedeni od toho, co se bezprostředně odehrává na nějakém místě, zase - tak jako již mnohokrát - k celé národohospodářské souvislosti. Tato národohospodářská souvislost se nám ale odhaluje ještě při jiné příležitosti. Toho si můžeme všimnout, vyjdeme-li nejprve ze směnného obchodu. V podstatě právě taková úvaha, jakou jsem nyní rozvinul, vám může říci: Tím, že se do nějakého národního hospodářství zavedou peníze, není vlastně směnný obchod úplně překonán; neboť se prostě směňuje zboží za peníze. A právě tím, že každý získává, uvidíme, že tím důležitým je něco zcela jiného, než že jeden má zboží a druhý peníze. Tím nejdůležitějším je to, co každý může udělat s tím, co dostane, na základě své národohospodářské souvislosti.

Vraťme se ale, abychom tuto věc přesněji pochopili, nazpět k tomu nejprimitivnějšímu směnnému obchodu. Ten nám pak nejprve osvětlí to, co je součástí komplikovanější národohospodářské souvislosti. Dejme tomu, že koupím hrách. Nuže, koupím-li hrách, pak mohu s tímto hrachem podniknout ty nejrozmanitější věci. Můžu ho sníst. Předpokládejme tedy, že se budu věnovat směnnému obchodu a vyměním si hrášek za něco jiného, co jsem vyrobil a co je tedy zbožím. Čili já získávám výměnou hrách. Můžu ho sníst; ale já si také můžu namě- nit hodně hrachu, moc a moc hrachu, tolik hrachu, že už ho pak nemůžu sníst, dokonce ani s velkou rodinou ho pak nemůžu sníst. Obrátím se tedy na někoho, kdo může tento hrách potřebovat, a vyměním ho u něj za něco, co zase mohu potřebovat já. Dám mu hrách za něco, co zase já mohu potřebovat. Co se hmoty týče, nijak se tento hrách nezměnil; národohospodářsky už to však naprosto není tentýž hrách. Národohospodářsky se změnil tím, že jsem ho nezkonsumoval sám, ale že jsem jej uvedl dále do cirkulace a u sebe jsem vytvořil pouze přechod v národohospodářském procesu. Čím se teď u mne onen hrách národohospodářsky stal na základě tohoto pochodu? Podívejte, stačilo jen, aby tu byly, řekněme, jisté

předpoklady a kromě toho zákonné ustanovení, že se má všechno směňovat za hrách - muselo by se pak vyprodukovat dostatek hrachu a muselo by tu být ono zákonné ustanovení, že se dá všechno směňovat za hrách, pak by hrách byl penězi. V národohospodářském procesu se tedy hrách stal penězi, zcela správně v pravém slova smyslu se hrách stal penězi. Čili, něco se nestává penězi díky tomu, že to je, řekněme, cosi jiného, než co se jinak objevuje v národohospodářském procesu, ale proto, že to na určitém místě v národohospodářském procesu prodělá proměnu ze zboží na peníze. A to prodělaly všechny peníze. Všechny peníze se kdysi proměnily ze zboží na peníze.

I z toho můžeme opět vidět, že se s národohospodářským procesem dostáváme k člověku, že tedy vůbec nemůžeme jinak, než postavit člověka do národohospodářského procesu. Člověk je ovšem beztak postaven do národohospodářského procesu jako konzument. Tím v tomto procesu stojí už od samého začátku. A právě když je národohospodářsky činný v něčem, co neleží v oblasti konzumování, pak se na základě své národohospodářské souvislosti staví do zcela jiného poměru, než jak se staví jako pouhý konzument. Na všechny tyto věci musíme brát ohled, chceme-li pracovat na vytvoření národohospodářského úsudku. A národohospodářské úsudky musí být vytvářeny v tom, co nazývám asociacemi. V asociacích musí tedy být především lidé, kteří při vytváření svého úsudku podle těchto hledisek vycházejí z praxe.

Nyní se bude jednat o to, že máme-li v národohospodářském procesu nějakým způsobem zpracovanou přírodu nebo rozčleněnou práci, že pak musíme prozkoumat, co jaksi tyto národohospodářské prvky uvádí do pohybu, do oběhu. Včera bylo na jiném místě řečeno, že by se do národohospodářského myšlení měla vnést práce, která je činná v hospodářském procesu, právě tak jako například fyzik vnáší práci do svého fyzikálního myšlení. Tady je pak třeba říci: Ano, fyzik dostane práci do svého fyzikálního myšlení tím, že si utvoří vzorec, ve kterém je hmota a rychlost. Není-liž pravda, hmota je však něco, co zjišťujeme pomocí vah. Kdybychom nemohli určovat hmotu váhami, neměli bychom nic, co tu ve fyzikálním pracovním procesu pokračuje. Pro nás z toho musí vyplynout otázka: Existuje teď i v národohospodářském procesu něco podobného, takže práce propůjčuje věcem hodnotu a i později propůjčuje zase působení ducha těmto věcem hodnotu? Je v národohospodářském procesu něco, co se dá přirovnat do jisté míry k váze, kterou má nějaký předmět, chceme-li u něj mluvit o fyzikální práci? Čili, jestliže prostě schematicky nakreslím chod jednotlivých národohospodářských procesů, ukáže mi to, že tu musí být něco, co celou tu věc uvádí do pohybu, co národohospodářské prvky svým způsobem tlačí odsud (*viz nákres*) sem.

A ta věc by byla ještě určitější, kdyby nejenom působil tlak odsud sem, ale kdyby také z druhé strany zvláště působil sání, kdyby tedy to celé bylo dále poháněno nějakou silou, nacházející se v národohospodářském procesu. Pak by v tomto národohospodářském procesu muselo být něco, co působí dále jako hnací síla.

Nuže, co je to, co tu působí jako hnací síla? Právě před chvílí jsem vám ukázal, že neustále vznikají

určité síly, jak u kupujícího, tak u prodávajícího; u každého, kdo má co dělat s druhým člověkem v národohospodářském procesu, vůbec ne v morálním smyslu, nýbrž ve smyslu čistě národohospodářském, vzniká prospěch a zisk. Takže neexistuje žádné místo v národohospodářském procesu, kde by se nemuselo mluvit o prospěchu a o zisku. A tento zisk není jen čímsi abstraktním; na tomto zisku lpí bezprostřední hospodářská tužba člověka a musí na něm lpět. Ať je dotyčný kupujícím nebo prodávajícím, jeho hospodářská tužba lpí na tomto zisku, na tomto prospěchu. A tato závislost na onom prospěchu je to, co vlastně dává celému národohospodářskému procesu vzniknout, co je onou silou v něm. Je tím, co u fyzikálního pracovního procesu představuje hmota.

Uvědomte si, že se tím vlastně poukazuje na něco mimořádně závažného v národohospodářském procesu, na něco, dalo by se říci, skutečně závažného. Není-liž pravda, váha se projevuje většinou u čistě materiálních výrobků, u výrobků, které si žádá žaludek. Proto žaludek rozhodne, že pro kupujícího je, řekněme, ovoce výhodnější než peníze, v okamžiku, kdy výměnu provádí. Onen motor, který tu pohání, zde tedy máme veskrze v člověku samotném. Ale i u jiných než jen materiálních statků máme tento hnací motor. Uvědomte si jen, že tato nálada vžít se do prospěchu, do zisku, je tu i tehdy, když prodávám, když dostávám peníze. Víím, že díky svým schopnostem mohu teď s těmito penězi udělat víc než se zbožím, které mám. Tady už zasahují svými duchovními schopnostmi. A nyní si to přeneste na celkovou sumu půjčovního kapitálu v jednom národohospodářském tělese; pak můžete velice brzo vidět, že ti, kdo chtějí nějak podnikat nebo něco uskutečnit a potřebují k tomu půjčovní kapitál, mají v potřebě půjčovního kapitálu přesně ten samý motor, který spočívá v usilování o zisk. Jenom s tím rozdílem, že půjčovní kapitál vlastně působí, budu-li zisk sledovat jako posunování, jakoby sáním; má sací působení, ale tímtež směrem, kam také tlačí zisky. Takže v ziscích a v půjčovním kapitálu máme skutečně to, co v národohospodářském procesu tlačí a saje.

Získáváme tím jasný názor o tom, že spočívá-li vlastně národohospodářský proces jen v pohybu a má-li být vlastně pohybem v národohospodářském procesu vyvoláváno všechno, co jím vyvoláno být může, že všude do tohoto národohospodářského procesu musíme zavést člověka, musíme do něj člověka postavit. To ovšem může být pro objektivní národohospodářství poněkud nepohodlné, protože člověk je svým způsobem inkomenzurabilní veličina, protože je proměnný, protože se s ním musí počítat různým způsobem; avšak to tu prostě je a s člověkem se musí různým způsobem počítat. Vidíme však už, že při půjčování nastává určitý druh sacího působení v rámci národohospodářského procesu. Víte přece, že byly doby, kdy úrokování půjček platilo za nemorální. A za morální platilo jen bezúročné půjčování. Tady by při půjčování nebyla žádná výhoda. Skutečně - půjčování vlastně původně nevycházelo z prospěchu, který člověk z půjčování má, z úroku; nýbrž půjčování vycházelo za primitivnějších poměrů, než jsou ty dnešní, z předpokladu, že když někomu něco půjčím a on s tím může udělat něco, co já nemůžu - řekněme například, že bude v nouzi a od té své nouze si může odpomoci, jsem-li schopen něco mu půjčit - že mi teď nebude platit vysoký úrok, ale že až budu zase něco potřebovat já, tak mi on zase vypomůže. Všude v dějinách, kam se podíváte, uvidíte, že předpoklad půjčování je ten, že ten druhý zase půjčí, když je to potřeba.

To se dokonce přenáší i na komplikovanější sociální poměry. To máte například, když si, řekněme, někdo něco vypůjčí u kreditního ústavu a potřebuje k tomu dva ručitele, kteří sem musí přijít a za něj se zaručit, že tyto kreditní ústavy pak učinily vždy onu zvláštní zkušenost, že dokonce i u této služby hraje vzájemnost mimořádně velkou roli. Neboť přijde-li člověk *A* do nějakého kreditního ústavu a přivede sebou *B* a *C*, kteří jsou ručiteli, kteří tedy zapíšou svá jména jako ručitelé, počítají kreditní ústavy vždy s tím, že pak přijde *B* a přivede s sebou *A* a *C* a až to *B* zaplatí, přijde *C* a přivede sebou jako ručitele *A* a *B*. Mezi jistými lidmi to platí za něco naprosto samozřejmého. Takže národohospodář

tvrdí, že taková zákonitost se dá tvrdit stejným právem jako něco, co je stanoveno na základě matematických vzorců. Ovšem tyto věci je samozřejmě třeba brát s oním známým gránem soli“; vždy je tedy třeba počítat s nutnými přísadami. Ale to vlastně patří do pohyblivosti národohospodářského procesu, že s tím lze počítat.

Takže můžeme říci: Původně byl odměnou za půjčku pouze předpoklad, že ten, komu jsem půjčil, zase půjčí mně, popřípadě když mi nepůjčí, že mi alespoň při půjčování pomůže, když jsem mu při půjčování pomohl já. Právě jedná-li se o půjčování, dostává se do národohospodářského procesu zcela eklatantním způsobem lidská vzájemnost.

Mají-li se věci takto, co je potom úrok? Úrok - ostatně, různí národohospodáři si toho již všimli - úrok je to, co dostanu, když se zřeknu vzájemnosti, když tedy někomu něco půjčím a dohodnu se s ním, že on mně nikdy nic půjčovat nemusí; potom, když se tedy zřeknu této vzájemnosti, potom mi za to zaplatí úrok. Úrok je výkupné právě za něco, co se odehrává mezi člověkem a člověkem, je to odplata za to, co v národohospodářském procesu působí jako lidská vzájemnost.

Nyní tedy vidíme, jak se zde objevuje něco, co pouze musíme správně začlenit do celého národohospodářského procesu. Musíme si přitom samozřejmě vždycky uvědomit, že dnes má smysl sledovat jenom takové národohospodářské procesy, které se zcela nesou ve znamení dělby práce; neboť s takovými procesy máme v podstatě co dělat. Jestliže se práce rozdělí, pak dochází k tomu, že lidé jsou v mnohem větší míře odkázáni na vzájemnost, než když si každý pěstuje nejenom své vlastní zelí, ale když si také vyrábí své vlastní holínky a klobouky. S dělbou práce se dostavuje to, že lidé jsou odkázáni na vzájemnost. A tak vidíme v dělbě práce proces, který vlastně probíhá tak, že se od sebe jednotlivé proudy oddělují.

V celém národohospodářském procesu však vidíme, jak se zase objevuje to, že se všechny tyto proudy chtějí spojit, pouze jiným způsobem, odpovídající směnou, která se tedy v komplikovaném národohospodářském procesu uskutečňuje za pomoci peněz. Dělbou práce činí tedy na určitém stupni nutnou vzájemnost, to znamená totéž v lidském styku, s čím se setkáváme například při půjčování. Kde se hodně půjčuje, tam máme tento princip vzájemnosti, který však může být nahrazen úrokem. Potom máme v úroku realizovanou vzájemnost. Proměnili jsme ji jen v abstraktní formu peněz. Avšak síly vzájemnosti se prostě staly úrokem, prošly metamorfózou, staly se něčím jiným. Co zde zcela zřetelně vidíme při placení úroků, to se ale odehrává všude v národohospodářském procesu. V tom spočívá ona velká potíž, která tu je při utváření národohospodářských představ; neboť národohospodářské představy si vůbec nemůžete vytvářet jinak, než že něco obrazně pojmáte. Pojmy vám vůbec nedovolí, abyste národohospodářský proces uchopili, musíte ho uchopit v obrazech. To je to, co je dnes veškerým učeným světem pocíťováno jako něco mimořádně nepohodlného, jestliže se někde požaduje, aby něco z pouhé abstraktnosti přešlo v obraznost. Nikdy však nebudeme moci založit skutečnou národohospodářskou vědu, aniž přejdeme k obrazným představám, aniž tedy budeme s to obrazně si jednotlivé detailní procesy národního hospodářství představovat a představovat si je tak, že v tom obrazu samotném budeme mít něco dynamického a že budeme vědět,

jak takový detailní národohospodářský proces působí, je-li tak či onak utvářen.

Co tu vlastně připadá v úvahu, pochopíte správně tehdy, řeknete-li si, že nakonec i v národohospodářském procesu, byť i na primitivnějším stupni, jsou zapojeni lidé, kteří vlastně v tom smyslu, jak jste se to naučili vy v průběhu vašich studií nebo jak jste se to alespoň naučit měli, kteří v tom smyslu myslet nedovedou. Tito lidé mohou být někdy zcela jedinečnými hospodáři, dokážou někdy zcela jedinečně vycítit, jestli se něco právě ještě koupit může nebo se to koupit nemůže, jestli to přinese prospěch nebo to nepřinese prospěch, když něco koupím. Podle okolností bude takový sedlák, který o národohospodářských pojmech nemá ani nejmenší ponětí, ba ještě míň než to, a který, když dosáhne určitého věku, se jenom podívá tady nebo tam ve svém okolí na poměry na trhu, bude naprosto správně vědět - samozřejmě, že se může mýlit, ale to se člověk může i tehdy, zabýval-li se národohospodářskou logikou, bude se ovšem jednat o to, aby ony omyly nepřevážily - ten sedlák bude naprosto vědět, aniž by se opíral o pojmy, co ten obraz znamená, když dá určité množství peněz za koně nebo třeba za pluh. Tento obraz, který se v něm poskládá - určité množství peněz a onen pluh - to v něm bezprostředně vyvolá pocit: může tolik peněz ještě vydat, nebo už tolik peněz vydat nemůže. On to má bezprostředně z pociťované skutečnosti. Nuže, ani v tom nejkomplicovanějším národohospodářském procesu se tato pociťovaná zkušenost nedá vyřadit. To je však obrazné představování.

Abstraktní představování by bylo plodné, kdybychom mohli říci: Něco je zboží, něco jsou peníze a my směňujeme zboží za peníze a peníze za zboží. Kdybychom to mohli říci, byla by ta věc jednoduchá; já jsem ale právě před chvílí ukázal, že dokonce i hrách by se mohl stát penězi. Není vůbec pravda, že z toho v národohospodářském procesu budeme něco mít, když do něj zapracujeme pojmy. Budeme něco mít teprve, až do něj zapracujeme názory. Budeme-li tedy mít názor: tady putuje hrách z prodejního pultu jenom do úst lidí, pak máme určitý obraz. Budeme-li mít onen druhý názor: tady se hrách používá jako peníze, pak máme obraz jiný.

A k takovým obrazům - obrazům z bezprostřední názornosti - se musíme snažit dopracovat, rovněž v národohospodářství. To znamená jinými slovy, že chceme-li dělat správně národohospodářství, musíme se pohnout k tomu, abychom se obrazným způsobem přiblížili k výrobním, obchodním i spotřebním jevům. Musíme se naprosto sžít s reálným procesem, potom získáme přibližné představy - i jen přibližné představy, přesto však takové přibližné představy, že nám budou k užítku, až budeme mít v hospodářském životě sami jednat, a že nám především budou k užítku, když to, co my sami se svým citem nevíme, z čeho jsme si my sami svým citem nevytvořili obrazy, když nás to bude opravovat prostřednictvím ostatních, kteří s námi budou spojeni v asociacích. Neexistuje žádná jiná možnost, než že hospodářský úsudek nebudeme stavět na teorii, ale že ho budeme stavět na živé asociaci, kde pociťované úsudky lidí budou pak reálně účinné, kde na základě asociace bude možné podle bezprostřední zkušenosti určovat, jaká může hodnota něčeho být.

Jakkoli podivně to zní, nikdo ať neříká: Je možné určit teoreticky, v čem může spočívat hodnota nějakého produktu - nýbrž ať říká: Takový produkt se skrze národohospodářské pochody dostává do národohospodářského procesu, a jakou má hodnotu na určitém místě, to musí posuzovat asociace. Čím je to dáno, že je možné tvořit takové úsudky, které skutečně, vznikají-li správným způsobem v národohospodářském procesu, také zasáhnou to správné, čím je to dáno? Čím je to dáno, uvidíte

nejlépe z analogie s nějakým lidským nebo zvířecím organismem. Tento organismus člověka nebo zvířete zpracovává potraviny, které se do něj dostanou. Pokud bych vás přitom měl například upozornit na něco v této oblasti vědeckého, pak bych chtěl říci toto: Člověk přijímá potravu, mísí ji s ptyalinem, pepsinem, propasírovává přes svůj žaludek, pro- pasírovává ji přes svoje střeva. To, co je tu nutné, lhostejno, jestli je onou potravou maso nebo rostliny, co se tu dostává dovnitř, musí být nejprve usmrceno, umrtveno. Život musí být pryč z toho, co máme ve střevech. Tady se to, co máme ve střevěch, vstřebává přes lymfatické žlázy a v nás samotných je to zase znovu oživováno, takže tedy to, co se pak z těchto lymfatických žláz dostává přes lymfatické cévy do krve, to jsou znovuoživené odumřelé přírodní produkty živočišného a rostlinného druhu. Kdybyste chtěli jen teoreticky určit, kolik tady toho má taková lymfatická žláza přijmout ke znovuoživení, pak byste to nedokázali; neboť u jednoho člověka musí taková lymfatická žláza přijmout více, u druhého pak musí přijmout méně. Ale nejenom to. Dokonce i u téhož člověka musí lymfatická žláza nacházející se na jednom místě přijmout více, žláza nacházející se na jiném místě musí přijmout méně. Takové trávení je mimořádně komplikovaný proces. Žádná lidská věda by nemohla stačit této moudrosti lymfatických žláz, které si všechny tak krásně dělí práci. My tady totiž nemáme co dělat s hotovými úsudky, nýbrž s úsudky reálně působícími. Skutečně, mezi našimi střevy a našimi krevními cévami se odehrává takové množství soudnosti, že v lidské vědě ještě dlouho nenajdete něco, co by se s tím dalo srovnat.

Jedině tak je také možné, když se tímto způsobem uplatňuje samočinná soudnost v národohospodářském procesu, aby tento proces byl ve zdravé konstituci. To však není možné jiným způsobem, než že lidé budou spojení, lidé, kteří teď v sobě skutečně budou mít v obrazech kousek po kousku národohospodářský proces, a tím, že budou spojení v asociacích, se právě budou vzájemně doplňovat, vzájemně opravovat, takže v národohospodářském procesu bude moci probíhat ta správná cirkulace.

Nyní se bude přirozeně jednat o to, že k takovéto věci je zapotřebí smýšlení, ale že samotné smýšlení nedostačuje. Můžete klidně založit asociace, které budou mít silně vyvinuté hospodářské chápání; pokud ale v těchto asociacích něco nebude, pak ani toto chápání valně nepomůže. V takových asociacích musí být to, co v nich bude právě tehdy, budou-li takové asociace uznány vůbec jen jako nutné; v těchto asociacích bude muset být smysl pro pospolitost, skutečný smysl pro celý průběh celého národohospodářského procesu. Neboť jednotlivec, který bezprostředně spotřebovává to, co nakupuje, ten může uspokojovat jen svůj egoistický smysl. Byl by na tom také velice špatně, kdyby svůj egoistický smysl neuspokojoval. On také, jestliže v národním hospodářství stojí jako jednotlivec, nemůže prostě říci, když mu někdo nabídne nějaký plášť, řekněme, za čtyřicet franků: „To se mi nehodí, dám ti šedesát franků.“ To nejde. To je něco, kde jednotlivec v národohospodářském procesu nemůže dělat vůbec nic. Naproti tomu ve chvíli, kdy do národohospodářského procesu vstoupí asociace, v tu chvíli už tu onen bezprostředně osobní zájem nebude, ale začne se uplatňovat přehled o národohospodářském procesu; zájem toho druhého bude zahrnut do národohospodářského úsudku. Bez toho totiž nemůže národohospodářský úsudek vzniknout, takže nás to nese z národohospodářských pochodů nahoru k vzájemnosti člověka k člověku a k tomu, co se pak z této vzájemnosti člověka k člověku dále vyvine, to je v asociacích působící objektivní smysl pro pospolitost - smysl pro pospolitost, který nevzniká působením jakési kyseliny moralinové, nýbrž díky poznání nutností národohospodářského procesu.

To je to, co bych chtěl, aby lidé postřehli u takových výkladů, jaké jsou uvedeny například v „Hlavních bodech sociální otázky“. Dnes existuje dost lidí, kteří kudy chodí, tudy říkají: „Naše národní hospodářství bude lepší, daleko, daleko lepší, budete-li lepší vy lidé. Vy lidé se musíte stát lepšími!“ Jen si představte takové *Forstery* a jim podobné, kteří kudy chodí,

tudy kážou, že budou-li lidé nesobečtí, splní-li kategorický imperativ nesobeckosti, pak se hospodářství zlepší samo od sebe! Avšak takové úsudky nemají o moc větší cenu, než tento: Kdyby moje tchyně měla čtyři kola a vpředu oj, byla by autobus; neboť předpoklad a důsledek skutečně nesouvisí nijak lépe než zde, jenom je to vyjádřeno trochu radikálněji.

To, co je základem „Hlavních bodů sociální otázky“, není ona kyselina moralinová, která na jiném místě může určitě hrát značnou úlohu, nýbrž to, že se má z věci národohospodářství samotné ukázat, jak nesobečtí musí spočívat čistě v cirkulaci národohospodářských prvků. Tak tomu je dokonce i u oněch příkladů. Je-li tedy někdo schopen dostat půjčovní kapitál na úvěr, díky tomu může založit podnik, může založit nějakou instituci, s touto institucí může vyrábět, s touto institucí může produkovat, pak produkuje tak dlouho, dokud jsou jeho vlastní schopnosti s dotyčnou institucí spojeny. Prostřednictvím darování působeního nikoli od člověka k člověku, nýbrž uskutečňovaného v národohospodářském chodu pak to, co tu působilo, přechází tím nejrozumnějším způsobem na toho, kdo k tomu má potřebné schopnosti. A je třeba jen zvažovat, jak se prostřednictvím trojčlennosti sociálního organismu může rozum, jak se může soudnost do tohoto darování dostat. Národohospodářství tu hraničí s tím, co je vůbec v člověku v tom nejširším smyslu sociálního, co připadá v úvahu pro veškerý sociální organismus.

Na to se ovšem můžete podívat i z jiné strany. Ukázal jsem vám, jak u jednoduché směny, když se stále víc a víc jedná o peníze nebo když je směna vůbec uznána, že se tu národohospodářství bezprostředně dostává do oblasti právnictví. V okamžiku, kdy se má do národního hospodářství dostat soudnost, se přece jedná o to, aby se zase tomu, co figuruje ve svobodném duchovním životě, dalo vplynout do národního hospodářství. K tomu se ovšem musí ony tři články sociálního organismu nacházet ve správném poměru, aby správným způsobem působily na sebe navzájem. To je vlastně záměr trojčlennosti; nikoli rozdělení na ony tři články! Toto rozdělení je tu vlastně vždycky přítomné; jedná se pouze o to, abychom zjistili, jak se tyto tři články dají propojit, aby pak skutečně v sociálním organismu působily se stejnou vnitřní soudností, jako působí, řekněme, nervově smyslová soustava, soustava srdce a plic a soustava látkové výměny v přirozeném organismu člověka. O to se jedná. O tom budeme pak dále hovořit zítra.